

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37.012

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-1.1>

Л. І. Гук

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету «Львівська політехніка»

Б. Г. Кушка

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету «Львівська політехніка»

ВПЛИВ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ ЕГЕРТОНА РАЄРСОНА НА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ КАНАДИ

У статті розглянуто погляди Егертона Раєрсона на систему шкільної освіти Канади. Охарактеризовано основні принципи, на яких повинна базуватися система шкільної освіти. Розглянуто пропозиції Е. Раєрсона щодо різних елементів механізму ефективного функціонування системи шкільної освіти, зокрема організації навчально-виховного процесу, кваліфікацій учителів, градації навчальних закладів, контролю з боку органів управління освітою. Егертон Раєрсон (1803–1888) – освітянин, політик, журналіст, педагог та активний громадський діяч – увійшов в історію Канади як засновник системи освіти провінції Онтаріо. Оскільки інші новоутворені провінції перейняли систему освіти Онтаріо як найбільш досконалу, Е. Раєрсона заслужено можна вважати засновником системи загальної освіти всієї Канади. Закладені ним основи управління системою шкільної освіти, розподілу повноважень у сфері освітньої політики, постійно вдосконалюючись, ефективно застосовуються на території всієї Канади і в наш час. А розроблені ним законопроекти системи шкільної освіти 1844, 1850 р. та 1871 рр., ухвалені парламентом провінції Онтаріо, були перейняті урядами інших провінцій і територій Канади й досі лежать в основі їхнього шкільного законодавства. За час перебування Е. Раєрсона на посаді головного управителя освіти провінції Онтаріо (1844–1876) – сучасна посада міністра освіти, було вперше: запроваджено вимоги щодо професійної кваліфікації вчителів і відкрито навчальні заклади для їх підготовки; укладено уніфіковані навчальні програми для державних шкіл; створено систему градації навчальних закладів (початкова школа, середня школа, граматична школа, коледж, університет); затверджено й уніфіковано підручники, що відповідали б навчальним програмам кожного навчального закладу; укладено стандарти для будівництва приміщень навчальних закладів (визначено вимоги щодо вентиляції приміщень, опалювання та санітарії тощо); встановлено чіткий розподіл повноважень органів управління освітою, вимоги щодо кваліфікації освітніх менеджерів усіх рівнів; відкрито спеціальні школи для дітей із сенсорними обмеженнями тощо. Найосновніша заслуга Е. Раєрсона в результаті його активної педагогічної, просвітницької та суспільно-політичної діяльності – початкова та середня освіта стала безплатною, обов'язковою та доступною для всіх громадян. Отже, дослідження педагогічних поглядів Е. Раєрсона є ціннісним для педагогіки та становить особливий науковий інтерес.

Ключові слова: Канада, система шкільної освіти, Егертон Раєрсон, педагогічні погляди, граматичні школи.

Постановка проблеми. За понад 50 років продуктивної діяльності Е. Раєрсона, окрім освітніх законів, з-під його пера вийшли сотні творів різноманітного характеру, зокрема статті, книги, памфлети, журнали. Усі ці твори відіграли важливу роль у формуванні громадської думки про формування та розвиток системи освіти не тільки провінції Онтаріо, але й сусідніх канадських провінцій. Потрібно також зазначити, що літературна діяльність Е. Раєрсона не обмежувалася тільки освітньою тематикою. Він був автором книг полі-

тико-економічного, історичного та релігійного характеру, а саме: «Лоялісти Америки та їхні часи», «Канадський методизм», «Перші уроки християнської моралі для канадських сімей та шкіл», «Перші уроки сільського господарства для канадських фермерів та їхніх сімей», «Основи політичної економії, або Як збагачуються люди та країна», а також автобіографічної «Книги мого життя». Оскільки предметом нашого дослідження є освітня діяльність педагога, зробимо спробу детальніше вивчити його погляди на освіту, які

Е. Раєрсон виклав у «Доповіді про систему державної загальної освіти у Верхній Канаді» (англ. A Report on a System of Public Elementary Instruction for Upper Canada) 1846 р.

У 1844 р. Е. Раєрсона призначили на посаду головного управителя освіти провінції Онтаріо (англ. Chief Superintendent of Education), і наступні два роки він присвятив подорожам європейськими країнами. «Доповідь про систему державної загальної освіти у Верхній Канаді», у якій педагог виклав дослідження освітніх систем європейських країн світу та власні погляди на систему освіти Верхньої Канади, було опубліковано вперше у 1846 р. як парламентську доповідь, а у 1847 р. вийшли ще 3 000 примірників, які й лягли в основу шкільного законодавства Верхньої Канади. Незадовго після оприлюднення своєї «Доповіді», базуючись на основних її принципах, головний управитель освіти подав на розгляд парламенту свій перший проєкт – Закон про загальні школи (англ. Common Schools Act), який ухвалив парламент і який увійшов в історію як Акт про краще відкриття та утримання загальних шкіл Верхньої Канади 1846 р. (англ. An Act for the Better Establishment and Maintenance of Common Schools in Upper Canada).

Доповідь про систему загальної початкової освіти у Верхній Канаді складається із двох частин. У першій – розглядаються загальні засади системи освіти та предмети, які обов'язково повинні викладати у школах. У другій частині «Доповіді» автор подає механізм функціонування самої системи освіти, зосереджуючи увагу на основних функціях органів управління освітою, підготовці вчителів, виборі підручників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням наукової спадщини відомого канадського педагога займалися переважно зарубіжні вчені: К. Томас [7], Дж. Путман [5], А. Фіоріно [3] тощо. Серед вітчизняних науковців важливими для дослідження виявилися праці Л. Карпинської [1], З. Магдач [4], Н. Мукан [2]. Однак недостатня вивченість теми у вітчизняній науково-педагогічній літературі зумовила необхідність ґрунтовного аналізу педагогічних поглядів Е. Раєрсона на систему шкільної освіти.

Мета статті. Головною метою роботи є те, що, на думку Е. Раєрсона, у систему загальної освіти Верхньої Канади повинні бути покладені такі принципи:

– універсальність – освіта повинна бути однаково доступною як для багатих, так і для бідних жителів країни. «Саме бідні жителі потребують допомоги від уряду, і вони повинні стати об'єктом його підтримки; багаті самі можуть дати собі раду, – писав Е. Раєрсон, – початкова освіта всіх людей повинна стати основним завданням нормативної та адміністративної політики... уряду» [6, с. 20].

– практичність – набуті у навчальному процесі знання люди повинні використовувати в повсякденному житті;

– релігійність і мораль – освіта повинна навчати основних засад правильної поведінки людини в суспільстві та моральних норм, що містяться у Святому Письмі. Релігія в освітньому процесі в жодному разі не повинна набувати форми проповідування чи сектанства; водночас християнство повинно стати основою структури системи загальної освіти;

– усебічний розвиток усіх людських здібностей – як розумових, так і фізичних. У процесі навчання людина повинна навчитися мислити, а набуті знання повинні розвивати її.

Виклад основного матеріалу. Дитину не можна назвати освіченою, якщо вона повторює тексти, завчені нею напам'ять, і не може відповісти на запитання до тексту. Досі навчання було організовано так, що не потребувало від учителя чи учнів особливих інтелектуальних зусиль, а тому й отримало назву антиінтелектуального навчання. Е. Раєрсон наголосив, що для розвитку активного мислення учнів необхідним є вивчення матеріалу шляхом його розуміння й аналізу. Система освіти, у якій немає умов для підтримання здоров'я дитини, буде недосконалою [4, с. 108].

Для дітей, які щойно почали відвідувати школу, першочерговим завданням є, безумовно, навчитися читати та правильно писати слова. Водночас Е. Раєрсон заперечує загальноприйнятну практику й переконання більшості канадських освітян, що вивчення алфавіту повинне передувати опануванню вміння читати. Традиційно спочатку учні годинами завчали напам'ять 26 букв англійського алфавіту. Згодом вони вивчали правопис окремих складів, які не те що не були пов'язані одним словом, але й найчастіше вимовлялися зовсім по-іншому, ніж букви алфавіту. У цьому випадку, на думку Е. Раєрсона, кожен наступний крок у навчанні дитини заперечує попередньо вивчений матеріал, що, відповідно, швидше притуплює розум дитини, аніж розвиває її розумові здібності. «Назви літер, з яких складається слово, не утворюють звуків самого слова, за винятком деяких окремих прикладів. Тобто, наприклад, шість голосних звуків мають тільки шість назв, але в мові вони утворюють тридцять три різні звуки» [6, с. 67].

У процесі навчання учнів читання, на думку Е. Раєрсона, важливо звертати увагу на три основних аспекти.

По-перше, потрібно розвивати техніку читання, зокрема навчатися правильної артикуляції звуків, вимови, наголосів, пауз, тональності. Техніка читання вивчається на прикладі, який подає вчитель. Він повинен читати правильно та вимагати від учнів імітувати його читання.

По-друге, читання повинно бути інтелектуальним. Учні повинні вчитися розуміти те, що вони читають, – які слова використовує автор, про які факти він розповідає. На жаль, розуміння прочитаного не було пріоритетом навчання в канадських школах початку XIX ст.

По-третє, читання повинно бути теоретичним. Під терміном «теоретичне» читання головний управитель освіти розуміє опрацювання текстів, написаних багатою літературною мовою, а не пафосних речень, які несуть мало змісту. Ще одним важливим предметом для вивчення в початковій школі є письмо. Під час навчання письма значну увагу потрібно приділяти, на думку автора, каліграфії. Письму та каліграфії досі в початкових школах Верхньої Канади не надавали значення. Учителі не стежили за правильним держанням пера в руці дитини чи правильній поставі. Чимало часу на уроці писання витрачалося вчителем на те, щоб полагодити поламані учнями пера. Вони вчилися писати, переписуючи слова та речення з дошки, однак поза межами школи вони зазвичай не могли самі нічого відтворити, а до віку 30–35 років узагалі забували письмо. «Шкода, що багато часу витрачається на навчання того, чого вони ніколи повністю не опановують, того, чого вони не можуть застосовувати [у повсякденній діяльності] й того, що так швидко забувається» [6, с. 87]. З огляду на це Е. Раєрсон пропонує перейняти поданий вище метод навчання читання у пруських школах, оскільки цей метод передбачає одночасне опанування письма. А навчати письма освітянин пропонує за методом М. Мюльхаузера, який уже успішно запровадили у школах Європи. Педагога з Женеви у 1927 р. призначили дослідити процес навчання письма в початкових школах Швейцарії. Проаналізувавши написання літер, він дійшов висновку, що всі вони складаються з чотирьох основних елементів. Учні повинні вчитися спочатку писати ці елементи, потім їх з'єднувати в букви, а вже згодом букви поєднувати у слова. Після випробування на практиці метод запровадили в усіх школах Швейцарії. У 1834 р. його схвалило Міністерство державної освіти Франції, а згодом, після детального вивчення, його також схвалила Комісія освіти приватної ради Її Величності королеви Англії. «Я переконаний, що запровадження його [методу] у школах Канади буде продуктивним і принесе позитивні результати», – писав Е. Раєрсон [6, с. 96].

Важливе місце в системі загальної освіти провінції повинне відводитися контролю та перевірці діяльності навчальних закладів. Якщо вчитель відповідає за освіту у школі, то на рівні провінції уряд відповідає за систему освіти загалом. Уряд повинен стежити не тільки за впровадженнями шкільних законів у дію, але й за їх дотриманням. «Щоб мати державну систему освіти, держава повинна

встановлювати та контролювати закони... Нині вважається, що освіта народу залежить не стільки від ухвалених законів, скільки від управління нею» [6, с. 176].

Відповідальність за ефективну систему освіти лежить також і на самих жителях провінції. Батьки та громада повинні робити внесок в освіту дітей, скеровувати, навчати, виховувати, розуміти важливість освіти. Відвідування школи повинно стати обов'язковим [7, с. 151]. Індивідуальні зусилля кожного жителя провінції повинні сприяти розвитку освіти, люди повинні виявляти бажання здобувати освіту й виконувати закони уряду. Усі елементи системи освіти провінції повинні взаємодіяти між собою. Учителі для ефективної праці повинні ділитися досвідом із колегами, спілкуватися з батьками, зустрічатися з місцевими управителями освіти районів для обговорення актуальних проблем. Для поділу досвідом усі, хто залучений у систему освіти провінції, повинні організовувати конференції.

Висновки і пропозиції. Отже, основні педагогічні погляди Е. Раєрсона викладено в «Доповіді про систему державної загальної освіти у Верхній Канаді». На думку педагога, система шкільної освіти Канади повинна базуватися на принципах універсальності, практичності, навчати моралі й мати релігійне спрямування, а також бути спрямованою на всебічний розвиток особистості. Запорукою ефективного функціонування системи загальної освіти є висококваліфіковані вчителі, чітка градація навчальних закладів, уніфіковані навчальні програми для кожного виду шкіл і контроль із боку органів управління освітою. Однак найосновнішим елементом ефективного функціонування системи шкільної освіти Е. Раєрсон вважає ефективну співпрацю всіх жителів країни, безпосередньо чи опосередковано залучених в освітній процес.

У статті розглянуто погляди Егертона Раєрсона на систему шкільної освіти Канади. Охарактеризовано основні принципи, на яких повинна базуватися система шкільної освіти. Розглянуто пропозиції Е. Раєрсона щодо різних елементів механізму ефективного функціонування системи шкільної освіти, зокрема організації навчально-виховного процесу, кваліфікацій учителів, градації навчальних закладів, контролю з боку органів управління освітою.

Список використаної літератури:

1. Карпинська Л.О. Формування професійної майстерності майбутніх учителів у системі вищої педагогічної освіти Канади : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Одеса, 2005. 221 с.
2. Магдач З.Т., Мукан Н.В. Історична ретроспектива розвитку шкільної освіти Канади. *Наукові записки* : збірник наукових статей (Серія педа-

- гогічні та історичні науки) Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова; укл.: Л.Л. Макаренко. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. Вип. 84. С. 155–161.
3. Fiorino A. *The Moral Foundation of Egerton Ryerson's Idea of Education* ed. By N. McDonald, A. Chaiton. McMillan of Canada, 1978. P. 59–80.
 4. Mahdach Z. *Ryerson's Views on the System of Public Instruction in Ontario* Z. Mahdach. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції «Наука України: перспективи та потенціал»*. Одеса : Поліграфічний центр Copy Art, 2011. С. 108–110.
 5. Putman J.H. *Egerton Ryerson and Education in Upper Canada*. Toronto : William Briggs, 1912. 272 p.
 6. Ryerson E. *A Report on a System of Public Elementary Instruction for Upper Canada*. Montreal : Printed by Lovell and Gibson, st. Nicolas Street, 1847. 207 p.
 7. Thomas C. *Ryerson of Upper Canada*. The Ryerson press, 1969. 151 p.

Huk L., Kushka B. The influence of pedagogical views of Egerton Ryerson on the formation of the school system of Canada

The article examines Egerton Ryerson's views on the Canadian school system. The basic principles on which the school education system should be based are described. E. Ryerson's proposals on various elements of the mechanism of effective functioning of the school education system are considered, including the organization of the educational process, teacher qualifications, graduation of educational institutions, control by education authorities. Egerton Ryerson (1803–1888) – an educator, politician, journalist, educator and activist – went down in Canadian history as the founder of the Ontario education system. Because other newly formed provinces have adopted Ontario's education system as the most advanced, E. Ryerson can rightly be considered the founder of the general education system throughout Canada. The foundations laid by him for the management of the school education system, the division of powers in the field of educational policy, are constantly improving, are effectively applied throughout Canada and today. And the school education bills he drafted in 1844, 1850, and 1871, passed by the Ontario Parliament, were adopted by the governments of other provinces and territories in Canada and still form the basis of their school legislation. During E. Ryerson's tenure as Chief Education Officer of the Province of Ontario (1844–1876), the current Minister of Education, for the first time: requirements for the professional qualifications of teachers were introduced and educational institutions were opened for their training; unified curricula for public schools have been concluded; created a system of graduation of educational institutions (primary school, secondary school, grammar school, college, university); textbooks that would correspond to the curricula of each educational institution were approved and unified; standards for the construction of educational institutions have been concluded (requirements for ventilation, heating and sanitation, etc. have been determined); a clear division of powers of education management bodies, requirements for the qualification of educational managers at all levels; special schools for children with sensory limitations were opened, etc. The main merit of E. Ryerson – as a result of his active pedagogical, educational and socio-political activities, primary and secondary education has become free, compulsory and accessible to all citizens. Thus, the study of pedagogical views of E. Ryerson is valuable for pedagogy and is of particular scientific interest.

Key words: Canada, system of public instruction, Egerton Ryerson, educational views, grammatical schools.